

وزارت معارف

تعلیم و تربیة اسلامی

صنف چهارم

(مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۸ هـ ش.

تعلیم و تربیة اسلامی

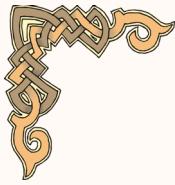
صنف چهارم
(مذهب جعفری)

سرود ملی

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی بې قهرمان دی	کور د سولې کور د توري
د بلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د ترکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجردی
هم ايماق، هم پشه ٻان	براھوي دي، ڦرلياش دي
لكه لمړ پرشنه آسمان	دا هېواد به تل حليوي
لكه زړه وي جاویدان	په سينه کې د آسيابه
وايو الله اکبر وايو الله اکبر	نوم د حق مودي رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

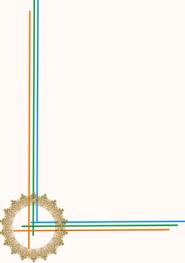

وزارت معارف

تعلیم و تربیة اسلامی

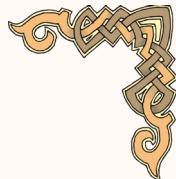
صنف چهارم

(مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۸ هـ. ش.

مشخصات کتاب

مضمون: تعلیم و تربیة اسلامی (مذهب جعفری)

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت جعفری نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: چهارم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامه وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۸ هجری شمسی

مکان چاپ: کابل

چاپ خانه:

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

حق طبع، توزیع و فروش کتاب‌های درسی برای وزارت معارف جمهوری اسلامی
افغانستان محفوظ است. خرید و فروش آن در بازار ممنوع بوده و با متخلفان برخورد
قانونی صورت می‌گیرد.

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربک

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشدید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی پایان بر رسول خاتم - حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه گان هویداست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهه سرنوشت‌ساز، رهبری و خانواده بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکر شده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به عنوان تربیت کننده‌گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هر نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس را آغاز کنند، که در آینده نزدیک شاگردان عزیز، شهر و ندان مؤثر، متمن و معمار افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهیم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفاده بهتر کنند و خوش چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیی و تدوین این کتاب درسی مجداهه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آنها در این راه مقدس و انسان‌ساز موقیت استدعا دارم. با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقی دارای شهر و ندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

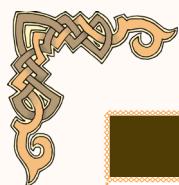
وزیر معارف

فهرست مطالب

صفحه	عنوان	شماره درس
۱	فصل اول: عقاید	
۲	آفریننده جهان	۱
۴	خدای یگانه جهان	۲
۶	صفات خداوند ﷺ	۳
۸	اقسام صفات خداوند ﷺ	۴
۱۰	نیاز انسان به پیامبران	۵
۱۲	وظایف پیامبران الهی	۶
۱۴	پیامبر گرامی اسلام	۷
۱۶	امامان خود را بشناسیم	۸
۱۸	جهان پس از مرگ	۹
۲۰	فصل دوم: احکام	
۲۱	غسل	۱۰
۲۳	موارد وجوب غسل	۱۱
۲۵	چگونه‌گی انجام غسل	۱۲
۲۷	تیم	۱۳
۳۰	موارد جواز تیم	۱۴
۳۲	شرایط تیم	۱۵
۳۴	واجبات رکنی نماز	۱۶
۳۶	واجبات غیر رکنی نماز	۱۷
۳۸	مستحبات نماز	۱۸
۴۰	اذان نماز	۱۹

شماره درس	عنوان	صفحه
۲۰	اقامه نماز	۴۲
۲۱	دعای قنوت	۴۴
۲۲	مبطلات نماز	۴۶
۲۳	نماز جماعت	۴۸
۲۴	نمازهای واجب	۵۰
۲۵	احکام قرآن	۵۲
۲۶	سجدة واجب قرآن کریم	۵۴
۲۷	احکام مسجد	۵۶
۲۸	فصل سوم: آداب و اخلاق	۵۸
۲۹	اخلاق خوب	۶۰
۳۲	سلام کردن	۶۲
۳۳	آداب ملاقات	۶۴
۳۴	اهمیت مشاوره	۶۶
۳۵	صلح	۶۸
۳۶	نیکوکاری	۷۰
۳۷	نظم در زندگی	۷۲
۳۸	گفтар نیک	۷۴
۳۹	نظافت و پاکیزه گی	۷۶
۴۰	صحت و تندرستی	۷۸
	کمک به فقرا	۸۰

فصل اول

عقاید

آفریننده جهان

هدف: آشنایی با خالق جهان

پرسش‌ها

۱- آیا توجه کرده‌اید که جهان چقدر بزرگ است؟

۲- آیا می‌دانید که این جهان بزرگ را چه کسی آفریده است؟

یکی از ساده‌ترین راه‌های شناخت خداوند الله، تفکر و تدبیر در باره مخلوقات اوست. همان‌گونه که انسان وقتی یک کمپیوتر را می‌بیند، متوجه می‌شود که سازنده آن یک انجینیر بسیار ماهر بوده است، در طبیعت نیز وقتی انسان به آسمان زیبا نگاه می‌کند، متوجه می‌شود که خالق و سازنده آن خیلی قدر تمند، حکیم و داناست.

به عبارت دیگر، هنگامی که به استعدادها و توانایی‌های انسان به حیث مخلوق خداوند الله دقت می‌کنیم، می‌بینیم که انسان موجودی با استعدادهای گوناگون است. وقتی انسان را با پیشرفت‌های ترین مصنوعات دست بشر مقایسه می‌کنیم، بیشتر به استعدادهای او پی می‌بریم؛ به طور مثال: کمپیوتر که یکی از اختراعات مهم بشر است، کارهای بسیار مهمی را انجام می‌دهد؛ ولی در وجود ما استعدادهایی وجود دارد که هزاران بار از کمپیوتر قوی تراند.

کمپیوتر تنها کارهایی را انجام می‌دهد که به او دستور داده شده است؛ در حالی که نیروهای درونی انسان فعالیت‌هایی دارند که کمپیوتر قادر نیست آن‌ها را انجام دهد، علاوه بر این، انسان دارای عقل، عاطفه و احساسات گوناگونی است که

کمپیوتر و هیچ ماشین ساخته دست بشر آنها را ندارد.

اگر کمپیوتر که یک ماشین پیشرفته است و نشان می‌دهد که سازنده یا سازنده‌گان آن انجینیران ماهر و توانمند است، جهان هستی با این همه عظمت و زیبایی‌هایش نیز دلیل بر آن است که خالق آن بسیار دانا و تواناست. آن کسی که این استعدادهای قوی و حیرت‌انگیز را در وجود ما قرار داده است، خداوند دانا و تواناست که خالق ما و همه موجودات است. او انسان و جهان را با این همه بزرگی و زیبایی اش آفریده است.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌ها راجع به نشانه‌های قدرت آفریده‌گار جهان صحبت کنند.

ارزیابی

۱- آفریده‌گار جهان کیست؟

۲- استعدادهای گوناگون در وجود انسان را چه کسی به وجود آورده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، سه نمونه از آیات خداوند ﷺ را در کتابچه خود بنویسند.

خدای یگانه جهان

هدف: آشنایی با یگانه‌گی خداوند ﷺ

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که خداوند ﷺ یک و یگانه است؟

۲- آیا معنای توحید و یگانه‌گی خداوند ﷺ را می‌دانید؟

وقتی به اطراف خود می‌بینیم، نظمی عجیب در میان مخلوقات مشاهده می‌کنیم؛ طور مثال: زمین به دور آفتاب می‌چرخد و چهارفصل (بهار، تابستان، خزان و زمستان) به وجود می‌آید و با طلوع منظم آفتاب از طرف شرق، روز موجود می‌شود و با غروب آفتاب شب به وجود می‌آید. قرآن کریم می‌فرماید: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْخِلَافِ فِي اللَّيلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولَئِكَ الْأَلْيَابِ﴾؛ مسلماً در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و آمد و رفت شب و روز، نشانه‌های (روشنی) برای خردمندان است.

وقتی باران می‌بارد، گیاهان می‌رویند و کوه‌ها و دشت‌ها سرسیز می‌شوند. حیوانات از آب و گیاهان تغذیه می‌کنند و انسان‌ها نیز از آب، گیاهان و گوشت حیوانات به عنوان غذا استفاده می‌کنند. همه این‌ها ثمرات نظم، هماهنگی و همکاری آفتاب، زمین، ابر و باد است که انسان و موجودات دیگر در آن پرورش می‌یابند.

این نظم و هماهنگی تنها بخشی از نظم حیرت‌انگیزی است که در جهان اطراف ما وجود دارد.

از این نظم و هماهنگی چه می‌فهمیم؟

نظم موجود در جهان خلقت، دلیل براین است که خالق و مدبیر جهان تنها یکی است. اگر بیشتر از یک خالق و مدبیر در جهان می‌بود، میان آن‌ها اختلاف به وجود می‌آمد و نظم جهان مختل می‌گردید. آن خالق و اداره‌کننده یگانه، الله تعالیٰ است. خداوند الله نیز در قرآن کریم برای اثبات یگانه‌گی خالق جهان به نظم جهان هستی استدلال کرده است: ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾^۱؛ یعنی اگر در زمین و آسمان غیر از الله تعالیٰ معبد دیگری وجود می‌داشت، زمین و آسمان تباہ می‌شدند.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌های دو نفری در مورد درس با هم بحث کنند.

ارزیابی

۱- نظم جهان دلیل بر چیست؟

۲- چهار فصل سال چگونه به وجود می‌آید؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در باره نظم جهان هستی، دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.

۱. انبیاء / ۲۲.

صفات خداوند ﷺ

هدف: آشنایی با صفات خداوند ﷺ.

پرسش‌ها

۱- آیا با صفات خداوند ﷺ آشنایی دارد؟

۲- آیا می‌دانید که آگاهی از صفات خداوند ﷺ در زنده‌گی ما چه تأثیر می‌گذارد؟

خداوند بزرگ دارای صفات و نامهای نیکو و زیبا است: خداوند دانا، بینا، توانا، بخشندۀ و مهربان است. خداوند ﷺ دارای تمام صفات عالی بوده، هیچ‌گونه عیب و نقصی ندارد. وقتی ما با صفات خداوند ﷺ آشنا می‌شویم، علم و آگاهی ما نسبت به خداوند ﷺ که خالق و معبد ماست، بیشتر می‌شود. همچنین، شناخت صفات خداوند ﷺ به معنای شناخت تمامی کمالات است و از این طریق می‌توانیم برای کمال خود تلاش نماییم.

بعضی از صفات مخصوص خداوند ﷺ است؛ مانند یگانه‌گی ولی بسیاری از صفات خداوند ﷺ برای انسان نیز زییندۀ است و انسان باید تلاش نماید تا آن‌ها را در وجود خود ایجاد و تقویت نماید؛ بنابراین، شناخت صفات خداوند ﷺ باعث می‌شود که ما نیز برای ایجاد و تقویت آن‌ها در خود تلاش نماییم؛ به طور مثال: وقتی ما بدانیم که خداوند ﷺ عالم است و نیز بدانیم که علم در انسان باعث کمال می‌شود، باید تلاش نماییم تا جایی که امکان دارد از علم که یک صفت عالی است، بهره‌مند شویم.

چند تا از صفات خداوند را در اینجا مورد توجه قرار می‌دهیم:

۱- بخشندۀ گی: خداوند بخشندۀ (غفور) است، پس ما هم باید تا جایی که امکان دارد، خطاهای دیگران را ببخشیم و از آن‌ها گذشت نماییم.

۲- مهربانی: خداوند تعالی مهربان (رحیم) است؛ پس ما هم باید نسبت به دیگران مهربان باشیم و تمام کینه‌ها را از خود دور کنیم.

۳- بینایی و شناوایی: یعنی خداوند ﷺ همه چیز را می‌بیند و همه چیز را می‌شنود. از این صفات خداوند ما باید درس بگیریم که خداوند همه کارها و اعمال ما را می‌داند و می‌بیند و همه سخنان ما را می‌شنود؛ پس ما باید کارهای خوب انجام دهیم و از کارهای بد دوری کنیم و هیچ وقت گناه نکنیم.

فعالیت

شاگردان، درس را در گروه‌ها با هم بخوانند و بحث کنند.

ارزیابی

۱- شناخت صفت‌های خداوند به چه معنا است؟

۲- معنای غفور چیست؟

۳- رحیم به چه معنا است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در باره بینایی و شناوایی خداوند دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.

اقسام صفات خداوند ﷺ

هدف: آشنایی با صفات ثبوتی خداوند

پرسش‌ها

۱- آیا صفات سلبی خداوند را می‌دانید؟

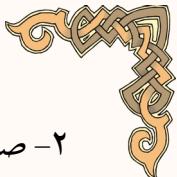
۲- آیا صفات ثبوتی خداوند را می‌توانید نام ببرید؟

یکی از راه‌های معرفی بهتر موجودات، بیان صفات آن‌ها است؛ مثلاً وقتی بخواهیم برای کسی که تا کنون کمپیوتر را ندیده است و تازه با نام آن آشنا شده این دستگاه پیچیده را توضیح دهیم، از صفات و خصوصیاتش برای او می‌گوییم: کمپیوتر دستگاهی است که با سرعت زیاد محاسبات را انجام می‌دهد و از حافظه بالایی برخوردار است و جایی کمی را می‌گیرد.

برای آشنایی بهتر و بیشتر با خداوند متعال هم لازم است که از خصوصیات و صفاتش آگاهی پیدا کنیم. در مرحله اول، به طور کلی، صفات خداوند بر دو قسم‌اند:

۱- صفات ثبوتی: به آن دسته از صفاتی گفته می‌شود که در وجود خداوند است؛ مانند زنده بودن، یکتا بودن، قدرت داشتن، علم و آگاهی داشتن، شنوای بودن، بینا بودن و بخشنده‌گی او.

صفات ثبوتی خداوند در این شعر آمده است:
 قادر و عالم و حی است مرید و مدرک - پس قدیم ازلی دان متکلم صادق

۲- صفات سلبی: به آن بخش از صفاتی گفته می‌شود که در وجود خداوند نیست و باید آن‌ها را از خداوند سلب و نفی کرد؛ چرا که این گونه صفات نشان‌دهنده ضعف و ناتوانی صاحب‌ش است؛ مثل جسم بودن، محتاج بودن، ظالم بودن، شریک داشتن و مکان داشتن.

صفات سلبی خداوند حَمْلَة در این شعر آورده شده است:

نه مرکب نه مجسم نه مرئی و نه محل - لاشریک است و معانی تو غنی دان خالق

فعالیت

۱- شاگردان، درس را به طور فردی با دقت بخوانند.

۲- شاگردان، راجع به صفات خداوند در گروه‌ها صحبت کنند.

ارزیابی

۱- صفات ثبوتی خداوند کدام‌اند؟

۲- صفات سلبی به کدام صفات خداوند حَمْلَة گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، هردو شعری را که در بارهٔ صفات خداوند آمده است، حفظ کنند.

نیاز انسان به پیامبران

هدف: آشنایی با نیاز انسان‌ها به پیامبران الهی

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که چرا انسان‌ها به پیامبران الهی نیاز دارند؟

۲- به نظر شما، پیامبران چه کارهایی انجام می‌دهند؟

خداؤند بزرگ به انسان هوش و عقل داده است و او با عقل و هوش خود می‌تواند زنده‌گی خود را آن‌گونه که می‌خواهد، بسازد و روابط اجتماعی خود را هر طوری که دوست دارد، تنظیم نماید. انسان‌ها، برخلاف حیوانات، می‌توانند فکر کنند و از تجربه‌های گذشته خود برای حال و آینده خویش استفاده نمایند و به پیشرفت‌های علمی مهم دست یابند. همان‌گونه که می‌دانیم، امروزه انسان‌ها طیاره می‌سازند و در آسمان پرواز می‌کنند و با تیلفون و مبایل که دستگاه پیشرفته‌اند از راه دور با هم صحبت می‌کنند.

به نظر شما، آیا انسان‌ها می‌توانند با این هوش و عقلی که دارند، همه مشکلات خود را حل نمایند؟

ممکن است بعضی از شما بگویید بلی؛ ولی واقعیت غیر از این است؛ چون توانایی فکر و عقل انسان خیلی محدود و معلومات او بسیار کم است؛ به عنوان مثال؛ انسان‌ها بدون راهنمایی پیامبران الهی نمی‌توانند خداوند را به درستی بشناسند؛ جهان پس از مرگ را بدانند و از دین الهی که باعث سعادت و خوشبختی انسان‌ها می‌شود، آگاهی به دست آورند. به همین دلیل، انسان‌ها همیشه نیازمند پیامبران

الهی استند تا آن بزرگواران خداوند ﷺ را به طور صحیح به مردم معرفی نمایند؛ دین الهی را با تمام جزئیات به مردم تعلیم دهند؛ جهان آخرت را به آن‌ها بشناسانند و هدف و راه صحیح زنده‌گی را به مردم نشان دهند و این کار را انسان‌ها با عقل و فکر خود نمی‌توانند انجام دهند.

فعالیت

شاگردان، به گروه‌ها تقسیم شوند و در بارهٔ نیاز انسان به پیامبران الهی صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- انسان‌ها با حیوانات چه فرق دارند؟
- ۲- چرا انسان‌ها با فکر و اندیشهٔ خود نمی‌توانند تمامی مشکلات را حل کنند؟
- ۳- برای چه انسان به پیامبران الهی نیاز دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ نیاز انسان به پیامبران الهی یک سطر بنویسنند.

وظایف پیامبران الهی

هدف: آشنایی با وظایف پیامبران الهی

پرسش‌ها

۱- به نظر شما، خداوند حَمْدُهُ پیامبران خود را برای چه کاری فرستاده است؟

۲- آیا می‌دانید اگر پیامبران در میان مردم نیامده بودند، چه می‌شد؟

مسافری را در نظر بگیرید که در بیابان راه می‌رود. غروب آفتاب نزدیک می‌شود و شخص مسافر تشه، گرسنه و خسته می‌شود. در این هنگام او راه را گم می‌کند و هیچ نمی‌داند که به کدام طرف برود. خطرات زیادی او را تهدید می‌کند: اگر او نزیک ترین راه را به دهات اطراف پیدا نکند، ممکن است از گرسنه‌گی و تشه‌گی جان بدهد و یا ممکن است راهی را برود که به سوی جنگل و یا کوههای خطرناک متنه‌ی می‌شود.

در چنین حالتی، شخص دیگری سوار بر اسب از راه می‌رسد و راه نزدیک ترین قریه را به این مسافر نشان می‌دهد. در ضمن او می‌گوید که برای رسیدن به آن قریه یک دریا نیز در راه وجود دارد و مواطن باشد که داخل آب نرود تا غرق نشود و نیز به او توصیه می‌کند که از روی پلی که در پهلوی فلان درخت است، بگذرد.

اگر خوب دقت کنیم، حال ما انسان‌ها نیز مانند همان مسافر است. اگر پیامبران الهی نبودند، انسان‌ها نمی‌دانستند که جهان بعد از مرگ چگونه است و در دنیا

باید چه کار کنند تا در دنیا و جهان آخرت زنده‌گی خوب داشته باشند. پیامبران الهی راهنمایان انسان‌ها استند. خداوند ﷺ آن‌ها را فرستاده تا بشر را راهنمایی کنند. آن‌ها به ما می‌گویند که در دنیا چه کارهایی را انجام دهیم تا هم در دنیا زنده‌گی خوش داشته باشیم و هم در آخرت سعادتمند باشیم.

قرآن کریم می‌فرماید: **﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأَمْمَيْنَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتَلَوَ عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِين﴾**; او کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده رسولی از خودشان برانگیخت که آیاتش را بر آن‌ها می‌خواند و آن‌ها را تزرکیه می‌کند و به آنان کتاب (قرآن) و حکمت می‌آموزد؛ هر چند پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند.

فعالیت

شاگردان، راجع به وظایف پیامبران الهی در گروه‌ها با هم بحث کنند.

ارزیابی

- ۱- مسافری که راه گم کرده، به چه چیزی نیاز دارد؟
- ۲- چگونه انسان‌ها می‌توانند به سعادت دنیا و آخرت برسند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، آیه متن درس را با ترجمه آن حفظ کنند.

پیامبر گرامی اسلام

هدف: آشنایی با شخصیت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم

پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید که چرا شناخت شخصیت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم برای ما مهم است؟
- ۲- آیا می‌دانید که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم الگوی کامل کوشش و تلاش بود؟

انسان‌ها برای رسیدن به کمال، به سرمشق و الگو نیاز دارند. یکی از بهترین الگوهای انسانیت، شخصیت پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم است. اگر انسان‌ها در زندگی فردی و اجتماعی خود، آن حضرت را الگو و سرمشق قرار دهند، به سعادت واقعی دنیا و آخرت می‌رسند.

از جمله ویژه‌گی‌های شخصیت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم کوشش و تلاش آن حضرت است. رسول خدا در راه رسیدن به اهداف عالی و الهی خودش بسیار پایداری نمود. به داستانی در باره تلاش و پشت کار پیامبر اسلام توجه کنید:

بشر کان مکه وقتی دیدند که هر کاری در برابر تبلیغات رسول خدا بی‌فایده است و هر گز نمی‌توانند راه پیشرفت و گسترش دین اسلام را بگیرند، به خیال این که محمد صلی الله علیه و آله و سلم مانند آن‌ها می‌خواهد به مال و مقام دنیا برسد، تصمیم گرفتند که به او پول و مقام پیشنهاد کنند تا دست از تبلیغات خود بردارد. عده‌ای از سران مکه پیش حضرت ابوطالب، عمومی پیامبر اکرم، آمدند و گفتند: «ای ابوطالب، به محمد بگو اگر مال و ثروت می‌خواهد، آنقدر ثروت به او می‌دهیم که از ثروتمندترین افراد قریش شود. اگر جاه و مقام می‌خواهد، حکومت حجاز را در اختیار او قرار می‌دهیم. او هر خواسته‌ای داشته باشد، ما حاضریم که آن را برآورده سازیم؛ ولی در عوض از او می‌خواهیم که از ادعای خود دست بردارد و با بت‌های ما کاری نداشته باشد.» حضرت ابوطالب خواسته‌های سران مکه را با

رسول خدا در میان گذاشت. پیامبر خدا در جواب آن‌ها فرمود: «به خدا سوگند، اگر خورشید فروزان را در دست راستم و ماه تابان را در دست چشم قرار دهند (یعنی همه قدرت، ثروت و زیبایی جهان را به من بیخشند)، از این مأموریت الهی دست برنمی‌دارم تا پیروز گردم، یا در این راه شهید شوم. عمو جان، به این مردم بگو که به جای این پیشنهادها فقط بگویند: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ تا در دنیا و آخرت رستگار شوند».

درسی که ما از این رفتار رسول خدا می‌گیریم این است که ما مسلمانان وظیفه داریم که در راه رسیدن به اهداف پاک و متعالی خویش تلاش نموده و در هنگام روبه رو شدن با موانع، نا امید نشویم.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌ها بحث کنند که:

- ۱- چرا مشرکان از پیامبر خواستند تا از دعوت خود دست بردارد؟
- ۲- چرا پیامبر گرامی خواسته‌های مشرکان را قبول نکرد؟

ارزیابی

- ۱- بهترین الگو برای انسان‌ها کیست؟
- ۲- ما چه درسی از رفتار رسول خدا می‌گیریم؟

کار خانه‌گی

شاگردان، دو مورد دیگر در باره این که پیامبر برای ما الگو است، در کتابچه‌های خود بنویسند.

امامان خود را بشناسیم

هدف: آشنایی با امامان معصوم علیهم السلام

پرسش‌ها

- ۱- آیا امام علی و امام حسن را می‌شناسید؟
- ۲- در باره امام حسین و امام سجاد علیهم السلام چه می‌دانید؟

امام علی علیهم السلام

امام علی پسر ابوطالب و پسرعمو و داماد پیامبر اسلام است. مادر مهربان ایشان حضرت فاطمه بنت اسد است. وی در سال سی ام عام الفیل (سال فیل) و در روز سیزدهم ماه رب جب در داخل خانه کعبه به دنیا آمد. امام علی در سحرگاه شب نزد هم ماه مبارک رمضان سال چهلم هجری قمری، در محراب مسجد کوفه به دست عبدالرحمان بن ملجم مجروح شد و در شب بیست و یکم رمضان شربت شهادت نوشید. امام علی در علم، شجاعت، زهد، سخاوت و همه کمالات انسانی بی نظیر بود.

امام حسن علیهم السلام

امام حسن پسر بزرگ امام علی علیهم السلام و فاطمه زهراء (سلام الله عليهما) می‌باشد. امام حسن (عليه السلام) در نیمة ماه مبارک رمضان سال سوم هجری قمری در مدینه منوره متولد شد و در ماه صفر سال پنجاهم هجری قمری به شهادت رسید. پیامبر اکرم صلوات الله عليه وسلم امام حسن علیهم السلام و امام حسین علیهم السلام را خیلی دوست داشت و در باره آن‌ها فرموده است: «حسن و حسین سروران جوانان اهل بهشت‌اند».

امام حسین علیهم السلام

امام حسین علیهم السلام پسر دوم امام علی علیهم السلام و فاطمه زهراء (س) است. آن حضرت در سوم شعبان سال چهارم هجری قمری در مدینه منوره متولد شد و در دهم محرم سال شصت و یکم هجری قمری با اکثر یاران و مردان خانواده‌اش در دشت کربلا

به دست لشکریان یزید به شهادت رسید. پیامبر اکرم ﷺ در بارهٔ امام حسین علیہ السلام فرمود: «حسین چراغ هدایت و کشتی نجات است.»
امام زین العابدین علیہ السلام

امام چهارم شیعیان، حضرت علی زین العابدین (سجاد) علیہ السلام است. امام سجاد علیہ السلام فرزند امام حسین است. او در سال ۳۸ هجری در شهر مقدس مدینه به دنیا آمد و در پنجاه و هفت ساله‌گی به شهادت رسید. امام زین العابدین چون خیلی عبادت می‌کرد، به زین العابدین (زینت عبادت‌کننده گان) و سجاد (خیلی سجده‌کننده) معروف شد. امام سجاد دعاها بسیار خوبی دارد که در کتابی به نام «صحیفه سجادیه» جمع آوری شده و اکنون موجود می‌باشد.

فعالیت

شاگردان، در گروههای چند نفری، در بارهٔ موضوع درس صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- امام علی علیہ السلام در کجا به دنیا آمد؟
- ۲- پیامبر گرامی در بارهٔ امام حسن و امام حسین چه فرموده است؟
- ۳- کتاب دعاها امام سجاد چه نام دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، محل دفن این چهار امام معصوم را حفظ کنند.

جهان پس از مرگ

**هدف: آشنایی با جهان پس از مرگ
پرسش‌ها**

- ۱- در باره جهان پس از مرگ چه می‌دانید؟
- ۲- آیا انسان پس از مردن دوباره زنده می‌شود؟

عزمیر پیامبر ﷺ از کنار قریه‌یی می‌گذشت که ویرانه شده بود و استخوان‌های مرده‌گانش در کنار آن به چشم می‌خورد. با تعجب پرسید: چگونه خدا این مرده‌گان را زنده خواهد کرد؟ خداوند او را قبض روح کرد و مدت صد سال از مرگش گذشت و آنگاه زنده‌اش نمود و به او فرمود: به غذا و نوشیدنی ات نظر کن که در طول این مدت هیچ تغییری نکرده است و الاغت را بین که چگونه بر استخوان‌هایش گوشت می‌روید و زنده می‌شود.

این داستان به ما می‌آموزد که انسان‌ها با مرگ نابود نمی‌شوند؛ بلکه روزی می‌رسد که بار دیگر زنده می‌شوند و زنده‌گی را به طریق دیگری ادامه می‌دهند. انسان‌ها همیشه از خود می‌پرسند: پس از مرگ چه بر سر آن‌ها خواهد آمد؟

یکی از وظایف انبیا جواب دادن به این سؤال است. پیامبران اعلام نمودند که انسان‌ها پس از مرگ نابود نمی‌شوند؛ بلکه از جایی به جایی دیگر منتقل می‌شوند. این انتقال از طریق مرگ و جدا شدن روح از بدن صورت می‌گیرد. روح در عالم بزرخ باقی می‌ماند و بدن به خاک بازمی‌گردد.

دوباره زنده شدن مرده‌گان گرچه در نظر انسان کاری دشوار است؛ اما خداوند آن را کاری آسان و سهل می‌داند. **﴿أَوْلَمْ يَرَوَا كَيْفَ يُبَدِّئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْلُهُ إِنَّ ذِلِّكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾**؛ آیا آنان ندیدند که چگونه خداوند آفرینش را آغاز می‌کند؟

۱- بقره (۲)، آیه ۲۵۹.

سپس بازمی گرداند؟! این کار برای خدا آسان است.^۱ خدایی که آن چنان قدرت دارد تا جهانی با این عظمت و بزرگی را خلق نماید، برای او تعالی آسان است تا به مرده گان حیات دوباره ببخشد؟^۲ و اجزای پراکنده مرده گان را در هر جایی که باشند، جمع آوری نماید و به آنان زنده گی بدهد. قرآن کریم موارد زیادی از زنده شدن مرده گان در همین دنیا را بیان کرده است.

فعالیت

- ۱- شاگردان، متن درس را سه نفری با هم به نوبت بخوانند.
- ۲- به نظر شما، چطور دوباره زنده کردن انسان‌ها برای خداوند حَمْدُ اللّٰهِ آسان‌تر است؟

ارزیابی

- ۱- خداوند حَمْدُ اللّٰهِ دوباره زنده شدن انسان را چگونه به عزیر پیامبر نشان داد؟
- ۲- پس از مرگ روح انسان در کجا به زنده گی ادامه می‌دهد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، آیه درس را با ترجمه آن حفظ کنند.

۱- عنکبوت (۹۲)، آیه ۹۱
۲- اسراء (۱۷)، آیه ۹۹

فصل دوم

أحكام

غسل

هدف: آشنایی با مفهوم، ضرورت و اقسام غسل

پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید که غسل چیست؟
- ۲- در بارهٔ غسل واجب و مستحب چه می‌دانید؟

در دین مقدس اسلام عبادت و بندۀ گی خداوند ﷺ بر همهٔ مسلمانان واجب است و برای انجام عبادت، انسان باید طهارت داشته باشد و طهارت به سه صورت انجام می‌شود:

- ۱- وضو
- ۲- غسل
- ۳- تیم

وضو را در سال‌های گذشته یاد گرفتیم و در این درس یاد می‌گیریم که غسل چیست و چگونه انجام می‌شود؟

«غسل» آن است که انسان تمام بدن خود را در زمان‌های خاص به قصد تقرب و نزدیک شدن به خداوند شست و شو دهد. در حقیقت، این عمل یک نوع عبادت و پرستش خداوند ﷺ به حساب می‌آید؛ بنابراین، باید به قصد قربت (قربتاً إلی الله) انجام شود و اگر کسی آن را بدون قصد قربت و اطاعت فرمان خدا انجام دهد، باطل خواهد بود.

غسل یک تکلیف اسلامی برای پاک نگهداشت بدن و رعایت بهداشت در طول زندۀ گی است، مسلمانان با انجام دادن این عمل دینی، همهٔ ناپاکی‌ها را از بدن خود دور نموده با طهارت و پاک می‌شوند؛ زیرا بسیارند کسانی که از نظافت بدن

خود غافل شده‌اند؛ ولی این حکم اسلامی آن‌ها را وادار نموده تا در زمان‌های مختلفی خود را شست و شو داده و بدن را پاک نگه‌دارند.^۱

اقسام غسل

غسل دو قسم است ۱) واجب ۲) مستحب

غسل واجب به آن غسلی گفته می‌شود که انسان لازم است آن را انجام دهد؛ زیرا اگر آن را انجام ندهد، بعضی اعمال عبادی دیگر او باطل است.

غسل مستحب عبارت از غسلی است که انجام دادن آن ثواب دارد؛ ولی بدون انجام دادن آن، اعمال عبادی دیگر انسان باطل نمی‌شود.

فعالیت

شاگردان، در باره مفهوم، ضرورت و اقسام غسل در گروه‌ها صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- غسل چیست؟
- ۲- غسل واجب چیست؟
- ۳- آیا غسل بدون قصد قربت صحیح است یا باطل؟

کار خانه‌گی

شاگردان، اقسام غسل را در خانه حفظ کنند.

۱- با اقتباس از کتاب «معارف و احکام جوانان» آیت الله منتظری (ره)

موارد وجوب غسل

هدف: آشنایی با موارد واجب غسل

پرسش

آیا می‌دانید که غسل در چه مواردی واجب می‌شود؟

گاهی اوقات واجب است برای نماز، روزه و هر کاری که باید با وضو انجام شود، انسان غسل نماید؛ یعنی برای اطاعت فرمان خداوند الله تمام بدن را بشوید. اکنون به بیان موارد واجب غسل می‌پردازیم.

در چهار مورد و در شرایط خاص بر انسان مسلمان- چه مرد باشد یا زن- غسل واجب می‌شود:

۱- غسل جنابت

۲- غسل میت: انسان بعد از آن که روح از بدنش جدا شود، به او میت گفته می‌شود و میت سه غسل واجب دارد ۱- با آب سدر ۲- با آب کافور ۳- با آب خالص.

۳- غسل مس میت: اگر دست یا اعضای دیگر بدن انسان به میت مالیده شود، مسح میت گفته می‌شود. انسان اگر قبل از تکمیل شدن سه غسل، میت را مسح کند، غسل بر او واجب می‌شود.

۴- غسلی که با نذر، عهد و قسم بر انسان واجب می‌شود. سه نوع غسل دیگر در شرایط خاص فقط بر زنان واجب می‌شود؛ مانند موارد زیر:

۱- غسل حیض

۲- غسل استحاضه

۳- غسل نفاس

فعالیت

شاگردان، موارد وجوب غسل را در گروه‌ها از همدیگر پرسند.

ارزیابی

- ۱- در کدام موارد غسل بر مرد و زن واجب می‌شود؟
- ۲- در کدام موارد غسل فقط بر زنان واجب می‌شود؟
- ۳- غسل مس میت چه وقت واجب می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، موارد وجوب غسل را حفظ کنند.

چگونه‌گی انجام غسل

هدف: آشنایی با چگونه‌گی انجام غسل

پرسش

آیا می‌دانید که غسل چگونه انجام می‌شود؟

در غسل باید تمام بدن و سر و گردن شسته شود، خواه غسل واجب باشد؛ مانند جنابت و یا مستحب؛ مانند غسل جمعه. به عبارت دیگر، تمام غسل‌ها در انجام فرقی ندارند مگر در نیت.

غسل، به دو صورت انجام می‌شود:

۱- ترتیبی

در غسل ترتیبی، ۱- نیت می‌کنیم؛ یعنی می‌گوییم غسل می‌کنم قربتاً الی الله ۲- سر و گردن را می‌شوییم، ۳- نیمة راست بدن را می‌شوییم ۴- بعد نیمه چپ بدن را شست و شو می‌دهیم.

یادآوری: در غسل ترتیبی پاک بودن تمام بدن لازم نیست و اگر هر قسمی را پیش از غسل دادن همان قسمت تطهیر کنیم، کافی است.

۲- غسل ارتماسی

در غسل ارتماسی، ۱- نیت می‌کنیم ۲- تمام بدن را یکباره در آب فرو می‌بریم. در این غسل باید آب به اندازه‌یی باشد که تمام بدن زیر آب قرار گیرد.

یادآوری: در غسل ارتماسی باید تمام بدن پیش از انجام غسل پاک باشد.

شرایط غسل

- ۱- غسل با نیت قربت انجام شود.
- ۲- استعمال آب برای انسان ضرر نداشته باشد.

- ۳- آب غسل مطلق باشد (با چیز دیگر مانند گل، آب میوه و گلاب) مخلوط نشده باشد.
- ۴- آب غسل پاک باشد.
- ۵- آب غسل غصبی نباشد.
- ۶- اعضای بدن نجس نباشند.
- ۷- مانع از رسیدن آب در بدن نباشد.
- ۸- در غسل ترتیبی اعضای بدن به ترتیبی که در بالا گفته شد، شسته شود.
- ۹- در حال اختیار تمام اعمال و اجزای غسل را خودش انجام دهد.
- ۱۰- به اندازهٔ غسل وقت داشته باشد.

فعالیت

شاگردان، به صورت دو نفری چگونه‌گی انجام غسل و شرایط آن را از همدمیگر پرسند.

ارزیابی

- ۱- غسل ترتیبی چگونه انجام می‌شود؟
- ۲- غسل ارتماسی چگونه انجام می‌شود؟
- ۳- نیت در غسل یعنی چه؟

کار خانه‌گی

شاگردان، شرایط غسل را در خانه حفظ کنند.

تیمم

**هدف: آشنایی با تیمم
پرسش‌ها**

- ۱- آیا تا به حال تیمم کرده‌اید یا دیده‌اید که کسی تیمم کند؟
- ۲- آیا می‌دانید چگونه باید تیمم کنیم؟

تیمم یکی از اعمال عبادی است. در بعضی حالات به جای وضو یا غسل، انسان باید برای انجام عبادات دیگر مانند نماز تیمم نماید. در این درس یاد می‌گیریم که چگونه تیمم کنیم.

- ۱- اول نیت می‌کنیم که برای رضای خداوند به جای وضو و یا غسل تیمم می‌کنیم.

- ۲- کف دو دست را به روی خاک یا کلوخ یا سنگ می‌زنیم.

۳- کف هر دو دست را به تمام پیشانی و دو طرف آن از جایی که موی سر می‌روید تا ابروها و بالای بینی می‌کشیم.

۴- با کف دست چپ، پشت دست راست را از بند دست تا سر انگشتان می‌کشیم.

۵- با کف دست راست، پشت دست چپ را از مچ دست تا سر انگشتان می‌کشیم.

یادآوری ۱

به یاد داشته باشیم که تیمم بر خاک، ریگ، سنگ و کلوخ جایز است.

یادآوری ۲

چیزی که بر آن تیمم می‌کنیم، باید پاک و مباح باشد و غصیبی نباشد.

فعالیت

معلم محترم در مقابل شاگردان به صورت عملی تیمم می‌کند و سپس از چند شاگرد می‌خواهد تا پیش روی اعضای دیگر صنف تیمم کنند و اگر اشتباهی وجود داشت، بقیه اصلاح کنند.

ارزیابی

- ۱- چگونه تیمم کنیم؟
- ۲- بر چه چیزی تیمم کنیم؟

کار خانه‌گی

شاگردان، تیمم را در خانه تمرین کنند و نظر والدین خود را بپرسند که درست تیمم می‌کنند یا خیر.

موارد جواز تیمم

هدف: شناخت مواردی که تیمم جایز است

پرسش‌ها

- ۱- به نظر شما، اگر کسی آب نداشته باشد که وضو بگیرد، چگونه نماز بخواند؟
- ۲- آیا می‌دانید که در چه مواردی به جای وضو می‌توان تیمم کرد؟

دین اسلام برای هدایت و تربیت انسان‌ها آمده است و خداوند هیچ گاه نمی‌خواهد بنده‌گان خود را به سختی بیندازد. بعضی از احکام و دستورهای خداوند ﷺ در برخی از شرایط تغییر می‌کند تا برای بنده‌گان آسان شود؛ به طور مثال: خداوند ﷺ دستور داده است که در شرایطی که انسان نمی‌تواند آب تهیه نماید و یا استعمال آب برایش ضرر دارد، باید به جای وضو یا غسل، با خاک پاک تیمم کند. در این درس می‌آموزیم که در چه مواقعی باید به جای وضو یا غسل تیمم نماییم.

موارد جواز تیمم

- ۱- **نداشتن آب:** اگر جست‌وجو کردیم و آب نیافریم تا با آن وضو یا غسل نماییم، می‌توانیم تیمم کنیم. اگر تهیه آب بسیار مشقت و سختی داشته باشد نیز می‌توان تیمم کرد.
- ۲- **ضرر داشتن استعمال آب:** اگر استفاده از آب به خاطر مرضی و یا سردی زیاد برای بدن ما ضرر داشته باشد، باید تیمم نماییم.
- ۳- **آب داشته باشیم ولی برای نوشیدن به آن نیاز شدید داشته باشیم:** اگر مقداری آب داشته باشیم ولی در صورتی که با آن وضو نماییم دچار تشنگی شدید می‌شویم، باید تیمم نماییم.

۴- نداشتن وقت کافی: اگر برای وضو یا غسل وقت کافی نداشته باشیم، باید تیم کنیم.

۵- اگر آب در ملک دیگری باشد و داخل شدن در آن ملک جایز نباشد: در این صورت نیز باید برای ادائی نماز و سایر عبادات تیم نماییم.

فعالیت

شاگردان، راجع به موارد جواز تیم در گروهها با هم بحث کنند.

ارزیابی

- ۱- اگر وقت کافی برای غسل نداشته باشیم، چه کار کنیم؟
- ۲- اگر آب برای ما ضرر داشته باشد، برای نماز چه کار کنیم؟

کار خانه‌گی

شاگردان، دو مثال که استفاده از آب ضرر داشته باشد را در کتابچه‌های خود بنویسند.

شرایط تیم

هدف: آشنایی با شرایط تیم
پرسش
آیا شرایط تیم را می‌دانید؟

تیم مانند وضو و غسل از جمله عبادات است و باید با قصد قربت انجام شود. در حالات خاص به جای وضو و غسل باید تیم کنیم و تیم مانند وضو و غسل شرایطی دارد که باید رعایت گردد:

- ۱- چیزی که بر آن تیم می‌کنیم، باید پاک باشد.
- ۲- چیزی که بر آن تیم می‌کنیم، باید مباح باشد و غصبی نباشد؛ اما در صورتی که ندانیم و یا فراموش کنیم که غصبی است، تیممی که انجام داده‌ایم، صحیح است.
- ۳- مانع در اعضای تیم نباشد. برای تیم باید انگشت‌رو مانند آن را از دست بیرون نماییم و اگر چیزی به اعضای تیم چسبیده باشد و یا آن را پوشانده باشد، باید آن را برطرف کنیم.
- ۴- پیشانی و پشت دست‌ها را باید از بالا به پایین مسح کنیم.
- ۵- تیم را باید به ترتیبی که در درس‌های قبل گفته شد، انجام دهیم.
- ۶- در تیم باید موالات را رعایت کنیم؛ یعنی کارهای تیم را پشت سر هم و بدون فاصله انجام دهیم.
- ۷- کارهای تیم را در حال اختیار باید خود تیم‌کننده انجام دهد و از کسی دیگر در انجام تیم کمک نگیرد.
- ۸- بهتر است اعضای تیم پاک باشد و آلوده به نجاست نباشد.

فعالیت

شاگردان، راجع به شرایط تیمم در گروهها با هم بحث کنند.

ارزیابی

- ۱- اگر انسان تیمم را به ترتیب انجام ندهد، چه حکم دارد؟
- ۲- آیا انسان در حال اختیار می‌تواند کسی دیگر را تیمم دهد؟
- ۳- آیا لازم است کارهای تیمم را پشت سر هم انجام داد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، شرایط تیمم را حفظ کنند.

واجبات رکنی نماز

هدف: آشنایی با ارکان نماز (واجبات رکنی نماز)
پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید مهم‌ترین بخش نماز کدام بخش آن است؟
- ۲- آیا می‌دانید ارکان نماز چند تا و کدام‌اند؟

هادی و حبیب هر دو در یک صنف درس می‌خوانندند و هر وقت به طرف مکتب می‌رفتند، در باره موضوعات گوناگون با هم صحبت نموده و از همدیگر سؤال می‌کردند. یک روز حبیب از هادی پرسید: نمازهایی که مادر پنج وقت می‌خوانیم، چند بخش دارد؟ آیا می‌توانیم بگوییم کدام بخش آن مهم‌ترین بخش است؟ هادی در جواب گفت بلی. خداوند تبارک و تعالی به عنوان ذاتی که نماز را بر من و شما واجب کرده است، از طریق پیامبرانش به خصوص پیامبر گرامی اسلام، جواب این گونه سؤال‌ها را داده است. در رساله‌های دینی آمده است که نماز سه بخش دارد: بخش اول «ارکان»، بخش دوم «واجبات غیر رکنی» و بخش سوم «مستحبات نماز» نام‌گذاری شده است.

ارکان نماز مهم‌ترین بخش نماز است که وجود هر گونه اشتباه در آن، چه عمدی باشد یا سهوی، سبب باطل شدن نماز می‌شود.

حبیب دوباره پرسید: ارکان نماز چیست؟ هادی جواب داد: همان گونه که در صنف سوم خواندیم، ارکان نماز پنج تا است که اکنون در باره آن بحث می‌کنیم:
۱- نیت: یعنی تصمیم بر انجام یک کار مشخص با توجه به هدف آن کار. نماز‌گزار هنگام اقامه نماز باید تصمیم بر انجام نماز مشخص (صبح، ظهر یا...) داشته باشد و با هدف نزدیک شدن به خداوند متعال و انجام دستور او، همان نماز را بجا آورد.

۲- تکبیرة الاحرام: یعنی گفتن «الله اکبر» در آغاز هر نماز (بعد از نیت) که باید دو کلمه «الله» و «اکبر» و نیز حروف آن پشت سر هم گفته شود.

۳- قیام: یعنی راست ایستادن در دو جا ۱- هنگام گفتن تکبیرة الاحرام ۲- پیش از رفتن به رکوع. راست ایستادن نماز گزار در این دو لحظه رکن است؛ اما در بقیه لحظات، مثل لحظه خواندن حمد و سوره، اگرچه واجب است، اما رکن نیست.

۴- رکوع: یعنی خم شدن شخص به اندازه‌ای که بتواند دست‌ها را به زانو بگذارد. نماز گزار باید در هر رکعت، پس از قرائت، به قصد رکوع این کار را انجام دهد.

۵- سجود: یعنی پیشانی را از روی خضوع بر زمین گذاشتن. نماز گزار باید در هر رکعت، بعد از رکوع، دو سجده نماید؛ به این صورت که پیشانی، کف دو دست، سر دو زانو و انگشت بزرگ پاهای را بر زمین قرار دهد.

فعالیت

شاگردان دو نفری، مانند هادی و حبیب، راجع به ارکان نماز از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- مهم‌ترین بخش نماز کدام بخش است؟

۲- ارکان نماز چند تا است؟

۳- به کدام «قیام» رکن نماز گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، ارکان نماز را به صورت دقیق حفظ کنند.

واجبات غیر رکنی نماز

هدف: آشنایی با واجبات غیر رکنی نماز

پرسش: در باره واجبات غیر رکنی نماز چه می دانید؟

واجبات غیر رکنی به واجباتی گفته می شوند که اگر نمازگزار آنها را از روی قصد و عمد ترک کند، نمازش باطل می شود؛ ولی ترک آنها به صورت سهوی نماز را باطل نمی کند. واجبات غیر رکنی نماز عبارتند از:

۱- **قرائت:** نمازگزار در رکعت اول و دوم نمازهای واجب یومیه، باید بعد از تکبیرة الاحرام سورة حمد و بعد از آن یک سوره کامل از قرآن مجید را بخواند؛ بنابراین، خواندن یک یا چند آیه کافی نیست. همچنین خواندن سوره هایی که سجده واجب دارند، نیز جایز نمی باشند.

یادآوری: سوره «فیل» و «ایلاف» و نیز سوره «و الضھی» و «المل نشرح» در حکم یک سوره اند و خواندن یکی از آنها بعد از حمد کافی نیست.

۲- **ذکر:** ذکر هر عبارتی است که انسان را متوجه یاد خدا کند؛ مانند گفتن «سبحان ربی العظیم و بحمدہ» در رکوع و «سبحان ربی الاعلی و بحمدہ» در سجود یا گفتن «سبحان الله» در هر دو.

۳- **تشهد:** یعنی این که در رکعت دوم همه نمازها و نیز در رکعت سوم نماز مغرب و رکعت چهارم نمازهای ظهر، عصر و عشاء نمازگزار باید پس از سجدة دوم بنشیند و پس از آرام گرفتن بدنش، این ذکر را بخواند: ﴿أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، الَّلَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ﴾.

۴- **سلام:** آخرین جزء نماز که با گفتن آن نماز پایان می یابد، «سلام» نماز است. سلام واجب نماز این است که بگوید: ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ﴾ یا

بگوید: ﴿السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ﴾.

۵- ترتیب: ترتیب یعنی این که نمازگزار باید هریک از اجزای نماز را به ترتیب و آن را در جای خودش بجا آورد؛ بنابراین، اگر کسی، به صورت عمده و از روی قصد، ترتیب را رعایت نکند؛ به طور مثال: سوره را پیش از حمد بخواند یا سجده را پیش از رکوع به جا آورد، نمازش باطل می‌شود.

۶- موالات: موالات یعنی این که نمازگزار باید اجزای نماز را پی در پی و پشت سر هم بجا آورد؛ بنابراین، اگر کسی اجزای نماز را با فاصله طولانی از هم انجام دهد، نماز او باطل است.

فعالیت

شاگردان، در گروههای سه نفری در باره واجبات غیر رکنی با هم دیگر بحث کنند.

ارزیابی

- ۱- به کدام واجبات، واجبات غیر رکنی گفته می‌شود؟
- ۲- تشهید به چه معنا است؟
- ۳- اگر کسی از روی قصد و عمد میان اجزای نماز ترتیب را رعایت نکند، نماز او چه حکم دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مورد ۵ و ۶ را در کتابچه‌های خود بنویسند.

مستحبات نماز

**هدف: آشنایی با مستحبات نماز
پرسش‌ها**

۱- آیا می‌دانید مستحبات چیست؟

۲- آیا می‌دانید که مستحبات نماز کدام‌اند؟

مستحبات نماز به اعمال و ذکرها بی‌گفته می‌شود که اگر شخص آن‌ها را در نمازش انجام دهد، ثواب بیشتر به دست می‌آورد و اگر انجام ندهد، نمازش باطل نمی‌شود. راجع به انجام مستحبات بسیار توصیه و تأکید شده است و تأثیراتی زیاد بر توجه قلبی انسان به خداوند الله دارد:

۱- اذان و اقامه: مستحب است نمازگزار پیش از شروع به نمازهای واجب یومیه اذان و اقامه بگوید؛ ولی پیش از نماز عید فطر و قربان مستحب است به جای اذان و اقامه سه مرتبه «الصلوة» گفته شود.

۲- گفتن «اعوذ بالله من الشيطان الرجيم» قبل از قرائت سوره حمد

۳- قوت: در آخر رکعت دوم نماز قبل از رکوع، دو دست، مقابل صورت گرفته می‌شود و یک دعا خوانده می‌شود.

۴- نظر کردن به کف دو دست در حال قنوت

۵- گفتن «استغفر الله ربی و اتوب إلیه» بعد از تسبيحات اربعه در رکعت‌های سوم و چهارم.

۶- گفتن تکبیرها (الله اکبر) در نماز به غیر از تکبیرة الاحرام که گفتن آن واجب است.

۷- بالا بردن دست‌ها تا برابر گوش‌ها به طوری که کف دست‌ها رو به قبله باشد در هر تکبیر.

- ۸- نظر کردن به محل سجده در حال ایستادن
- ۹- نظر کردن بین پاها در حال رکوع
- ۱۰- گفتن «سمع الله لمن حمده» بعد از برخواستن از رکوع
- ۱۱- گفتن «بحول الله و قوته أقوم و أقعد» در حال برخواستن برای رکعت بعدی
- ۱۲- بجا آوردن تعقیبات نماز بعد از سلام نماز؛ به خصوص تسبیحات حضرت زهرا^(س) که عبارتند از: ۳۴ مرتبه «الله اکبر»، ۳۳ مرتبه «الحمد لله» و ۳۳ مرتبه هم «سبحان الله».
- ۱۳- انجام دادن سجدۀ شکر در پایان نماز و بهتر است سه بار «شکر الله» و سه بار «حمد الله» و سه بار «عفو الله» گفته شود.

فعالیت

شاگردان، راجع به مستحبات نماز در گروه‌ها از همدیگر سؤال نمایند و نماینده هر گروه یکی از مستحبات را در صنف نام برد.

ارزیابی

- ۱- مستحبات نماز چیست؟
- ۲- سمع الله لمن حمده در کجای نماز گفته می‌شود؟
- ۳- تسبیحات حضرت زهرا کدام‌اند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مستحبات نماز را حفظ کنند.

اذان نماز

**هدف: آشنایی با گفتن اذان
پرسش‌ها**

۱- آیا می‌دانید اذان چه وقت گفته می‌شود؟

۲- آیا کسی می‌تواند اذان بگوید؟

مسلمانان در وقت هر نماز اذان می‌گویند. هر گاه صدای اذان از منار مسجد بلند می‌شود، مسلمانان برای خواندن نماز آماده می‌شوند و به سوی مسجد حرکت می‌کنند و مستحب است انسان پیش از شروع هر نماز هم اذان بگوید. در این درس می‌خواهیم ذکرها و کیفیت خواندن آن را یاد بگیریم.

اذان

اذان را به ترتیب ذیل می‌گوییم:

مرتبه	۴	اللهُ أَكْبَرُ
مرتبه	۲	أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
مرتبه	۲	أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ
مرتبه	۲	أَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا وَلِيُّ اللَّهِ
مرتبه	۲	حَمِّيَ عَلَيَ الصَّلَاةِ
مرتبه	۲	حَمِّيَ عَلَيَ الْفَلَاحِ
مرتبه	۲	حَمِّيَ عَلَيَ خَيْرِ الْعَمَلِ
مرتبه	۲	اللهُ أَكْبَرُ
مرتبه	۲	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

۱- این جمله جزء اذان و اقامه نیست؛ ولی تبرکاً گفته می‌شود.

فعالیت

چند نفر از شاگردان در بین صنف به نوبت اذان بگویند.

ارزیابی

۱- اذان چه وقت گفته می‌شود؟

۲- الله اکبر در اول اذان چند مرتبه گفته می‌شود؟

۳- لا اله الا الله در اذان چند مرتبه گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، اذان را حفظ کنند.

اقامه نماز

هدف: آشنایی با جملات اقامه نماز

پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید اقامه چه وقت گفته می‌شود؟
- ۲- آیا کسی می‌تواند اقامه را بگوید؟

هر وقت می‌خواهیم نماز بخوانیم، بعد از گفتن اذان، مستحب است اقامه بخوانیم. گفتن اقامه ثوابی زیاد دارد و به خواندن آن توصیه فراوان شده است. اقامه تفاوت زیادی با اذان ندارد. مقایسه کنید:

اقامه

۲ مرتبه	الله أَكْبَرُ
۲ مرتبه	أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ
۲ مرتبه	أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولَ اللهِ
۲ مرتبه	أَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا وَلِيُّ اللهِ
۲ مرتبه	حَيَّ عَلَيِ الصَّلَاةِ
۲ مرتبه	حَيَّ عَلَيِ الْفَلَاحِ
۲ مرتبه	حَيَّ عَلَيِ خَيْرِ الْعَمَلِ
۲ مرتبه	قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ
۲ مرتبه	الله أَكْبَرُ
۱ مرتبه	لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

فعالیت

شاگردان، اقامه را خوب بخوانند و تفاوت آن را با اذان در صنف بیان کنند.

ارزیابی

- ۱- اقامه چه وقت گفته می شود؟
- ۲- کدام ذکر در اقامه گفته می شود که در اذان نیست؟
- ۳- لا اله الا الله در اقامه چند بار گفته می شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، اقامه را حفظ کنند.

دعای قنوت

هدف: آشنایی شاگردان با معنا و چگونه‌گی قنوت
پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید معنای قنوت چیست؟

۲- آیا می‌دانید قنوت چگونه خوانده می‌شود؟

روزی مرضیه از معلم تعلیم و تربیة اسلامی خود سؤال کرد: «معلم صاحب! این که در بین نماز دست‌ها را تا نزدیک صورت، به طرف آسمان بالا می‌کنند و دعا می‌خوانند، نام این کار چه می‌باشد و در آن وقت نماز گزاران چه می‌خوانند؟» معلم در جواب مرضیه گفت: آن عمل را قنوت می‌گویند و نماز گزار دعای قنوت می‌خواند. قنوت در لغت به معنای خصوع، فرمانبرداری و تسليم بودن است و به معنای دعا هم می‌باشد؛ ولی در نماز، قنوت به یک دعای مخصوص گفته می‌شود که در رکعت دوم نماز قبل از رکوع خوانده می‌شود.

هر دعایی را می‌توان در قنوت خواند. یکی از دعاهایی که در قنوت زیادتر خوانده می‌شود، دعایی است که در قرآن کریم آمده است: **﴿رَبَّنَا آتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾**

صلوات بر پیامبر اکرم و اهل بیت مطهر آن حضرت نیز خوب است در قنوت گفته شود:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

فعالیت

شاگردان، متن درس را دو نفری بخوانند.

ارزیابی

۱- قنوت در کدام رکعت نماز خوانده می‌شود؟

۲- معنای قنوت چیست؟

کار خانه‌گی

شاگردان، دعای قنوت را حفظ کنند.

مبطلات نماز

**هدف: آشنایی با مبطلات نماز
پرسش‌ها**

- ۱- آیا معنای مبطلات نماز را می‌دانید؟
- ۲- آیا می‌توانید بعضی کارهایی که نماز را باطل می‌کنند، نام ببرید؟
- ۳- مبطلات (باطل‌کننده‌های) نماز به کارهای گفته می‌شوند که انجام دادن آن‌ها نماز را باطل می‌کنند. برخی از مهم‌ترین مبطلات نماز عبارتند از:
 - ۱- خوردن و آشامیدن؛
 - ۲- خنده با صدای بلند (قهقهه)؛
 - ۳- حرف زدن؛
 - ۴- انجام دادن کاری به گونه‌ای که نمازگزار از حال نماز خارج شود؛
 - ۵- چرخاندن زیاد صورت یا بدن به طرف راست یا چپ (اگر کم باشد کراحت دارد و نماز را باطل نمی‌کند).
 - ۶- گریه برای امور دنیوی (گریه از ترس خداوند و یا از روی عشق به خداوند خیلی خوب است).
 - ۷- کم یا زیاد کردن ارکان نماز، چه عمدی باشد یا سهوی؛
 - ۸- کم یا زیاد کردن غیر رکن از روی عمد؛
 - ۹- شک کردن در عدد رکعات نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی؛
 - ۱۰- غصبی بودن لباس نمازگزار؛
 - ۱۱- نماز خواندن با لباس یا بدن نجس.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌ها راجع به محتوای درس صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- مبطلات نماز چیست؟
- ۲- آیا چرخاندن کامل صورت به طرف راست یا چپ، نماز را باطل می‌کند؟
- ۳- کم یا زیاد کردن ارکان نماز چه حکم دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مبطلات نماز را حفظ کنند.

نماز جماعت

هدف: آشنایی با نماز جماعت
پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید نماز جماعت، چه اهمیت دارد؟
- ۲- آیا می‌توانید بگویید نماز جماعت چگونه انجام می‌شود؟

نماز جماعت، ثواب زیاد دارد. ما باید کوشش کنیم که نمازهای واجب خود را همیشه به جماعت بخوانیم. کسی که به خاطر بی‌اعتنایی به نماز جماعت حاضر نمی‌شود، گنه کار شمرده می‌شود. نماز جماعت برای این است که مسلمانان در صف واحد خدای خود را عبادت کنند؛ وحدت خود را حفظ کنند و از احوال همدیگر باخبر باشند. در نماز جماعت یک نفر به عنوان «امام جماعت» پیش می‌ایستد و دیگران به دنبال او در صفاتی منظم رو به قبله ایستاده شده و نماز می‌خوانند؛

امام جماعت باید دارای شرایط زیر باشد:

- ۱- بالغ باشد؛
- ۲- عاقل باشد؛
- ۳- عادل باشد یعنی از ارتکاب گناه خودداری کند؛
- ۴- نماز را به طور صحیح بخواند.

کسی که نماز را به جماعت می‌خواند، باید نکات زیر را مراعات کند:

- ۱- هنگام نیت، مشخص کند که نماز را به جماعت پشت سر امام حاضر بجا می‌آورم.
- ۲- حمد و سوره را در رکعت اول و دوم نخواند؛ بلکه به قرائت امام جماعت

- گوش دهد. غیر از حمد و سوره، سایر ذکرها نماز را باید آهسته بخواند.
- ۳- تمام اذکار و افعال نماز را همراه با امام جماعت انجام دهد.
 - ۴- پیش از امام تکبیرة الاحرام نگوید
 - ۵- پیش از امام به رکوع و سجود نرود

فعالیت

چند نفر از شاگردان به صورت عملی نماز جماعت را در صنف تمثیل کنند.

ارزیابی

- ۱- نماز جماعت چه اهمیت دارد؟
- ۲- امام جماعت چه شرایط دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در باره اهمیت نماز جماعت دو سطر بنویسند.

نمازهای واجب

هدف: آشنایی با نمازهای واجب
پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که نمازهای واجب چند است؟

۲- آیا می‌توانید نمازهای واجب را نام ببرید؟

نمازهای واجب نمازهایی اند که هر مسلمان باید آن‌ها را بخواند و اگر کسی آن‌ها را ترک کند، گناه کرده است. نمازهای واجب شش تا است:

۱- نمازهای یومیه: هر مسلمان در شبانه روز باید پنج مرتبه نماز بخواند.

۲- نماز آیات: نماز آیات دو رکعت است که هنگام آفتاب گرفته‌گی، مهتاب گرفته‌گی، زلزله و بعضی حالات دیگر خوانده می‌شود.

۳- نماز میت: به نمازی گفته می‌شود که بر جنازه میت مسلمان خوانده می‌شود. هرگاه انسان مسلمان از دنیا برود، جنازه او را غسل داده کفن می‌کنند و بر آن نماز می‌خوانند.

۴- نماز طواف واجب کعبه شریفه: حاجی وقتی که به زیارت خانه خدا می‌رود، بعد از تمام کردن طواف (هفت بار چرخیدن) به دور کعبه، دو رکعت نماز آن را به جا می‌آورد.

۵- نمازهایی که توسط اجاره، نذر، قسم و عهد واجب می‌شوند.

۶- نماز قضای پدر: وقتی پدر از دنیا می‌رود، اگر در حال حیات نمازهایش را نخوانده باشد، بر پسر بزرگ واجب است آن نمازها را قضایی بجا آورد.

فعالیت

شاگردان، راجع به نمازهای واجب در گروهها بحث کنند.

ارزیابی

- ۱- نمازهای واجب به کدام نمازها گفته می‌شوند؟
- ۲- نمازهای واجب یومیه چند بار خوانده می‌شوند؟
- ۳- نماز میت چه وقت خوانده می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، نمازهای واجب را حفظ کنند.

احکام قرآن

**هدف: آشنایی با آداب و احکام قرآن کریم
پرسش‌ها**

- ۱- به نظر شما، قرآن چگونه کتابی است؟
- ۲- آیا می‌دانید خواندن قرآن چه احکامی دارد؟

قرآن کتابی است که از طرف خداوند برای هدایت انسان‌ها بر پیامبر گرامی اسلام نازل شده است.

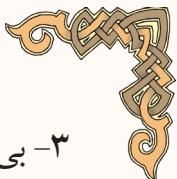
تلاؤت و خواندن این کتاب آسمانی آداب و احکامی دارد که هر مسلمان باید آن‌ها را یاد داشته باشد و به آن عمل نماید. در اسلام هر چیزی برنامه و حکمی دارد و تلاؤت این کتاب بزرگ آسمانی و استفاده از آن نیز احکامی خاص دارد که بعضی از آن‌ها عبارت‌اند از:

الف) واجبات

- ۱- وضو داشتن: انسان وقتی دستش به خط قرآن می‌رسد، باید وضو داشته باشد.
- ۲- انجام سجده واجب: هنگامی که انسان آیاتی را که سجده واجب دارند، می‌خواند یا می‌شنود، باید سجده کند.

ب) محرمات

- ۱- نجس کردن خط قرآن؛ به گونه‌ای که اگر نجس شد، باید عاجل آن را شست.
- ۲- رساندن جایی از بدن به خط قرآن و نام‌های خداوند بدون وضو؛

۳- بی احترامی به قرآن؛

۴- قرار دادن قرآن در جایی که بی احترامی به قرآن می شود؛

ج) مستحبات

۱- سکوت و سخن نگفتن هنگام تلاوت قرآن کریم؛

۲- نگاه کردن به قرآن کریم؛

۳- توجه به معانی و مفاهیم کلمات قرآن کریم؛

۴- خواندن «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» در آغاز تلاوت قرآن کریم؛

۵- تلاوت قرآن کریم با صدای خوش و به صورت ترتیل؛

فعالیت

دو نفر از شاگردان، سوره حمد را به نوبت بخوانند و دیگران به آن گوش دهند.

ارزیابی

۱- احکام واجب تلاوت قرآن کریم کدام‌اند؟

۲- چه کارهایی نسبت به قرآن کریم حرام است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، راجع به احکام قرائت قرآن کریم دو سطر بنویسند.

سجدة واجب قرآن کریم

هدف: آشنایی با سجدة واجب قرآن کریم پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید سجدة قرآن چه وقت بر انسان واجب می‌شود؟
- ۲- آیا می‌توانید سوره‌ها و آیاتی را که سجدة واجب دارند، نام ببرید؟

هرگاه انسان تمام آیتی را که سجدة واجب دارد بخواند یا بشنود یا گوش دهد، بر او واجب می‌شود که سجدة آن را بجا آورد؛ ولی با خواندن بخشی از آیه حتی لفظ سجده و نوشت آیات سجده‌دار و یا مشاهده آن آیات، سجده بر انسان واجب نمی‌شود.

در چهار سوره قرآن مجید آیاتی وجود دارد که هنگام خواندن و شنیدن آن‌ها و یا گوش دادن به آن‌ها انسان باید سجده نماید. آیاتی که سجدة واجب دارند، عبارتند از:

- ۱- جزء بیست و یکم، آیه پانزدهم سوره سجده (الم تنزيل)
- ۲- جزء بیست و چهارم، آیه سی و هفتم سوره فصلت
- ۳- جزء بیست و هفتم، آیه شصت و دوم سوره نجم
- ۴- جزء سی ام، آیه نزدهم سوره علق.

در سجدة واجب قرآن یک سجده کفايت می‌کند و رو به قبله بودن هم لازم نیست. هرگاه کسی در سجدة واجب قرآن کریم پیشانی را به قصد سجده به زمین بگذارد، کفايت می‌کند. خواندن ذکر در سجده مستحب است و بهتر است که

این ذکر خوانده شود: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقًا حَقًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِيمانًا وَ تَصْدِيقًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَبُوديَّةً وَ رِقًا سَجَدْتُ لَكَ يَا رَبَّ تَعَبُّدًا وَ رِقًا لَا مُسْتَنِكِفًا وَ لَا مُسْتَكِبِرًا بَلْ أَنَا عَبْدُ ذَلِيلٍ ضَعِيفُ خَائِفٌ مُسْتَجِيرٌ﴾

فعالیت

چند نفر از شاگردان، سجدۀ واجب قرآن را در صنف به طور عملی انجام دهند.

ارزیابی

- ۱- چه زمانی سجدۀ قرآن بر انسان واجب می‌شود؟
- ۲- چهار سوره‌یی که سجدۀ واجب دارند، کدام‌اند؟
- ۳- در سجدۀ واجب قرآن بهتر است کدام ذکر گفته شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، ذکری را که در سجدۀ واجب قرآن آمده است، حفظ کنند.

احکام مسجد

هدف: آشنایی با احکام مسجد

پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید که مسجد برای مسلمانان چه اهمیتی دارد؟
- ۲- آیا احکام مسجد را می‌دانید؟

مسجد مکان عبادت مسلمانان است. این مکان در دین اسلام اهمیت و جایگاه خاصی دارد و نقش مهمی در اداره جامعه و زندگی مسلمانان داشته است. در روایات اسلامی از مسجد به عنوان خانه خدا در روی زمین، بازار آخرت و بهترین مکان تعبیر شده است.

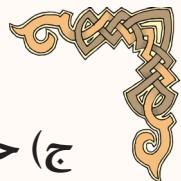
مسجد دارای احکام زیر می‌باشد:

الف) واجب

پاک کردن مسجد از نجاست واجب است. هر کس بفهمد که مسجد نجس شده است، باید به صورت فوری نجاست آن را برطرف کند.

ب) مستحب

- ۱- ساختن مسجد و ترمیم آن؛
- ۲- رفت و آمد زیاد در مسجد؛
- ۳- با طهارت وارد شدن در مسجد؛
- ۴- لباس پاکیزه پوشیدن و پاک بودن کفش‌ها از نجاست در هنگام ورود؛
- ۵- وارد شدن به مسجد با پای راست و بیرون آمدن از آن با پای چپ؛
- ۶- خواندن دو رکعت نماز تحيت بعد از ورود به مسجد.

ج) حرام

- ۱- زینت کردن مسجد با طلا و تصاویر انسان و حیوانات؛
- ۲- فروش مسجد و لوازم آن هر چند خراب شده باشد؛
- ۳- نجس کردن مسجد.

د) مکروه

- ۱- نقاشی کردن مسجد با چیزهایی که روح ندارند؛
- ۲- خوابیدن در مسجد؛
- ۳- سخن گفتن از امور دنیا در مسجد؛
- ۴- وارد شدن کسی که سیر یا پیاز خورده و بوی دهانش مردم را اذیت می کند.

شاگردان، احکام چهار گانه مسجد را در گروه‌ها از هم دیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- مسجد برای چیست؟

۲- فروختن لوازم مسجد چه حکم دارد؟

۳- خوابیدن در مسجد چه حکم دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، احکام واجب و حرام مسجد را حفظ کنند.

فصل سوم

آداب و اخلاق

اخلاق خوب

هدف: آشنایی با اخلاق خوب
پرسش‌ها

- ۱- آیا معنای اخلاق خوب را می‌دانید؟
- ۲- به نظر شما، چگونه می‌توانیم اخلاق خوب داشته باشیم؟

در یکی از روزها در ساعت درس تعلیم و تربیت اسلامی، «محمد» و «حسن» پهلوی یکدیگر نشسته بودند و به سخنان معلم گوش می‌دادند. معلم گفت: عزیزان من! اگر در جامعه آدم‌ها اخلاق خوب داشته باشند، هیچ‌گونه جنگ و نزاعی به وجود نیامده و هیچ مشکلی پیش نخواهد آمد. حسن که شاگرد هوشیاری بود، گفت: معلم صاحب! اجازه است، من یک سؤال دارم! معلم اجازه داد و حسن گفت: معلم صاحب! اخلاق خوبی که باعث خوشبختی است، چه است و چه چیزهایی را شامل می‌شود؟ معلم جواب داد: اخلاق جمع خُلق است و خُلق در لغت به معنای خوی و خصلت است؛ پس اخلاق خوب به معنای خوی و خصلت خوب است. انسان می‌تواند خوی خوب و اخلاق خوب داشته باشد و می‌تواند اخلاق بد داشته باشد. رسول گرامی اسلام فرمود: من پیامبر شدم تا اخلاق خوب را تکمیل نمایم؛ پس اگر خوب دقت کنیم، هدف عمدۀ رسالت نبی اکرم بیان و ترویج اخلاق خوب است.

اخلاق خوب آن است که ادب را رعایت کنیم؛ به بزرگتران سلام کنیم؛ از گفتن کلمات زشت و دشمن اپرهیز نماییم؛ دروغ نگوییم؛ به کسی تهمت نزنیم؛ زود عصبانی نشویم؛ در وقت عصبانیت از کنترول خارج نشویم؛ با یکدیگر بدخلقی نکنیم و با هم صمیمی و مهربان باشیم؛ با لبخند و چهره گشاده و خوشرویی

همدیگر را ملاقات نماییم؛ از کارها و سخنانی که باعث آزار و اذیت مردم می‌شوند، پرهیز نماییم؛ به یکدیگر کمک کنیم و به انسان‌های ناتوان و ضعیف یاری برسانیم؛ به والدین، معلم و بزرگترها احترام نماییم؛ و نظافت و پاکیزه‌گی خود و محیط خود را رعایت کنیم.

فعالیت

شاگردان، دو نفری در باره اخلاق خوب با همدیگر صحبت نمایند.

ارزیابی

- ۱- معنای اخلاق خوب چیست؟
- ۲- پیامبر اسلام در باره اخلاق خوب چه فرموده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مواردی از اخلاق خوب را که در درس آمده است، در دو سطر بنویسند.

سلام کردن

**هدف: آشنایی با اهمیت سلام کردن
پرسش‌ها**

- ۱- آیا می‌دانید سلام دادن در اسلام چه اهمیتی دارد؟
- ۲- آداب سلام چیست؟

علی شاگرد صنف چهارم مکتب است. او نوجوان بسیار بالادبی است. تمام همصنفانش از او خوش هستند و از ادب و اخلاق نیکوی او ستایش می‌کنند؛ زیرا علی در اولین دیدار با همصنفانش به آن‌ها سلام می‌کند. او معتقد است که سلام سلامتی می‌آورد و سلام نشانه صلح و صمیمیت است. سلام دادن یعنی اظهار نیت نیک نسبت به دیگران. سلام دادن یعنی من تو را دوست دارم و نسبت به تو نیت خیر دارم و خوبی و سلامتی تو را می‌خواهم.

چرا علی همیشه به دیگران سلام می‌کند؟ به خاطر این که معلم تعلیم و تربیت اسلامی گفته بود که سلام با مژده و بشارت و امید یکجا است. وقتی قاصدان الهی به نزد حضرت ابراهیم آمدند، سلام دادند؛ در حالی که در چهره‌های آن‌ها نشان بشارت و وعده‌های امیدبخش دیده می‌شد.

بلی شاگردان عزیز! دین مبین اسلام نیز سفارش نموده است که به یکدیگر سلام کنیم. یک روز که رسول خدا برای یارانش راجع به سلام دادن سخن می‌گفت، فرمود: آیا دوست دارید بهترین اخلاق مردم دنیا و آخرت را برای شما بیان کنم؟ اصحاب گفتند: یا رسول الله! آن چیست؟ رسول خدا فرمود: آن سلام کردن به دیگران با صدای رسا است.

حضرت علی می‌فرماید: در سلام کردن هفتاد خیر و برکت است که شصت و نه

تایش از آن کسی است که سلام را آغاز کرده است و یک حصه اش از آن کسی است که جواب سلام را گفته است.

فعالیت

شاگردان، در باره سخنان رسول اکرم با هم صحبت نمایند.

ارزیابی

- ۱- سلام دادن نشانه چیست؟
- ۲- اولین کلام فرشته گان الهی نزد حضرت ابراهیم چه بود؟
- ۳- حضرت علی علی‌الله در باره سلام دادن چه فرموده‌اند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، سخنان پیامبر گرامی اسلام را حفظ کنند.

آداب ملاقات

هدف: آشنایی با اهمیت آداب ملاقات
پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید معنای ملاقات چیست؟

۲- آیا می‌توانید آداب ملاقات را نام ببرید؟

ملاقات به این معنا است که مسلمانان با یکدیگر روابط و رفت و آمد داشته باشند. این رفت و آمد باید بر اساس آدابی باشد که باعث گرمتر شدن ارتباطات میان مسلمانان گردد. در قرآن کریم و احادیث شریف تأکیدی زیاد شده است که مسلمانان با هم رابطه برادری داشته باشند. واضح است که روابط افراد و خانواده‌ها اگر بر اساس آداب درست نباشد، نه تنها مفید نخواهد بود؛ بلکه موجب جدال‌ها، کشمکش‌ها و ناراحتی‌ها خواهد شد؛ بنابراین، باید دقت نماییم که خداوند چه دستورهایی را برای روابط سالم و اسلامی داده است.

اسلام به ما دستور می‌دهد که اگر شخصی بخواهد به خانه دیگران داخل شود، باید اجازه بگیرد. هر گاه صاحب منزل اجازه داخل شدن بدهد، می‌تواند با احترام و تقدیم سلام داخل منزلش گردد و اگر اجازه ندهد، بدون این که آزرده شود، بر گردد. برخی از آدابی که باید هنگام ملاقات برادران و خواهران مسلمان رعایت نماییم، عبارتند از:

۱- در وقت صحبت و ملاقات به نرمی و کلمات درست سخن بگوییم؛

۲- در سخن گفتن عجله نکنیم و نوبت را رعایت نماییم؛

۳- سخن کسی را قطع نکنیم؛

۴- دیگران را تحقیر و سرزنش نکنیم؛

- ۵- در مجالس غیبت دیگران را نکنیم؛
- ۶- دروغ نگوییم و به کسی تهمت نزنیم؛
- ۷- احترام بزرگان را حفظ نماییم؛
- ۸- نسبت به خردسالان محبت نموده و مهربان باشیم.

فعالیت

شاگردان، آداب ملاقات سالم را در گروه‌ها از همیگر سؤال کنند.

ارزیابی

- ۱- ملاقات چه اهمیتی در زنده‌گی ما دارد؟
- ۲- اگر روابط افراد به صورت خوب نباشد، چه خواهد شد؟
- ۳- دین اسلام در باره ملاقات با دوستان چه دستور داده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، هشت مورد از آداب ملاقات را در کتابچه‌های خود بنویسند.

اهمیت مشاوره

هدف: آشنایی شاگردان با اهمیت مشاوره

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید معنای مشاوره چیست؟

۲- آیا اهمیت مشاوره را می‌دانید؟

مشاوره عبارت است از نظر خواستن و نظر دادن در مورد کارهای زنده‌گی. مشاوره از نعمت بزرگ خداوندی برای انسان‌هاست که آنان را در جهت به وجود آوردن هماهنگی و تفاهم کمک می‌کند و نیروی فکر و اندیشه را در افراد پرورش می‌دهد. با توجه به اهمیت مسئله مشاوره، در کتاب آسمانی ما قرآن، بیان شده است که: «وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأُمْرِ» ای پیامبر! در کارها با آنان مشورت کن.^۱ در تفسیر این آیه، ابن عباس گوید:

وقتی این آیه نازل شد، پیامبر ﷺ فرمود: «آگاه باشید که خدا و رسولش از مشورت بی‌نیاز هستند؛ لکن خداوند آن را رحمت برای امت اسلام قرار داد»؛ پس کسی که مشورت نماید، از ترقی و به راه راست شدن بازنمی‌ماند و کسی که مشورت نمودن را ترک کند، از گمراهی و ضلالش کاسته نمی‌شود.^۲

در آیه دیگر خداوند ﷺ می‌فرماید: کسانی که ندای خدا را اجابت نموده و نماز را برابر پا می‌دارند و کارهای آنان در میان خود برابر اساس مشورت است.^۳

خداوند پس از مسئله ایمان و نماز، شورا را قرار داده است که این خود دلیل بر اهمیت مسئله است که مؤمنان باید در کارهای شان با یکدیگر مشاوره نمایند.

پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: هیچ پشتونهای با وثوقتر و استوارتر از مشورت

۱- آل عمران (۳) آیه ۱۵۹.

۲- تفسیر درالمتشور، ج ۲، ص ۹۰.

۳- شوری (۴۲) آیههای ۳۶-۳۹.

کردن نیست.^۱

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: مشورت عین راهیابی است، آن کس که به فکر خود متکی گردد، خود را به مخاطره انداده است.^۲

فعالیت

شاگردان، راجع به اهمیت مشاوره در گروه‌ها با هم صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- معنای مشاوره چیست؟
- ۲- خداوند عزیز به پیامبرش چه فرموده است؟
- ۳- پیامبر عزیز در باره مشاوره چه فرموده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، سخنان حضرت پیامبر ﷺ و حضرت علی علیه السلام را حفظ کنند.

۱- نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۰۴.
۲- نهج البلاغه، عبده، کلمات قصار، ش ۱۶۱.

صلح

هدف: آشنایی با اهمیت و آثار صلح پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید که صلح چه اهمیتی دارد؟
- ۲- به نظر شما، صلح چه آثاری دارد؟

صلح از مفاهیم و ارزش‌های اخلاقی اسلام است که با وجود شرایط از فرایض بزرگ دینی شمرده می‌شود و در این صورت فرقی نمی‌کند که طرفین صلح، دو فرد مسلمان باشند یا دو طایفه و یا دو دولت بزرگ؛ در هر حال، بر هر فرد مسلمان لازم است که برای برقراری صلح حداکثر کوشش و تلاش را مبذول دارد.

در جنگ «حدیبیه»، پیامبر اسلام، خود گذشته‌گی عجیبی برای برقراری صلح میان مسلمانان و مشرکان از خود نشان داد. او حاضر شد گروهی از یارانش را از خود برنجاند؛ اما پیمان صلح را به امضا برساند.

امام علی علیه السلام در باره اهمیت برقراری صلح و دوستی میان دو متخاصم چنین می‌فرماید: ﴿وَصَلَحُ ذَاتَ بَيْنَكُمْ فَإِنِّي سَعَطْتُ جَدَّكُمَا يَقُولُ: صَلَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ أَفْضُلُ مِنْ عَامَّةِ الصَّلَاةِ وَالصَّيَامِ﴾^۱ من شما فرزندانم را سفارش می‌کنم که برای برقراری صلح میان دو متخاصم کوشش کنید؛ چه، من از جد شما، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، شنیدم که می‌فرمود: ایجاد صلح و صفا میان دو متخاصم، از یک سال نماز و روزه برتر است.

۱- نهج البلاغه، نامه ۴۷.

آثار صلح

صلح آثار و برکاتی فراوان دارد؛ زیرا در سایهٔ صلح است که مردم و جامعه در امنیت و سلامت کامل روحی و روانی به سر برده و با نشاط زنده‌گی می‌کنند.

به طور مثال به چند اثر صلح اشاره می‌شود:

- ۱- امنیت سراسری در جامعه؛
- ۲- آرامش روحی و روانی افراد جامعه؛
- ۳- خوب شدن وضعیت زنده‌گی مردم؛
- ۴- آماده شدن زمینهٔ تعلیم و تربیت سالم کودکان و نوجوانان؛
- ۵- آماده شدن فضای محبت، مهربانی و اعتماد به همدیگر.

فعالیت

شاگردان، در صنف صحنه‌یی از صلح را به نمایش بگذارند.

ارزیابی

- ۱- صلح چیست؟
- ۲- پیامبر اسلام در جنگ حدبیه چه کرد؟
- ۳- حضرت علی علیه السلام، به فرزندانش چه فرمودند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مواردی از آثار صلح را در کتابچه‌های خود بنویسند.

نیکوکاری

هدف: آشنایی با اهمیت و آثار نیکوکاری
پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که نیکوکاری چیست؟

۲- آیا می‌توانید آثار نیکوکاری را بیان کنید؟

احسان و نیکوکاری به تمامی کارهای نیک، گفتار خوب و رفتار صحیح گفته می‌شود که با نیت خیر رساندن به دیگران، جامعه و محیط ارائه می‌گردد. حضرت علی علی‌الله‌ی می‌فرماید: «**نَعَمْ زَادَ الْمَعِادِ الْإِحْسَانُ إِلَى الْعِبَادِ**»^۱؛ توشہ خوب و مناسب برای آخرت و جهان پس از مرگ، احسان، نیکوکاری و کمک به بندۀ گان خدا است.

در کلام دیگری از امام علی علی‌الله‌ی می‌خوانیم: «**رَأْسُ الْأَيَّانِ الْإِحْسَانُ إِلَى النَّاسِ**»^۲؛ «کمک به مردم بخش مهمی از ایمان است.»

بدون شک کمک به مردم یکی از مهمترین عبادات است و در دین اسلام از همه دعوت شده است که به کمک و نیکوکاری توجه نمایند.

بدین جهت حضرت علی علی‌الله‌ی در روایت اول این کار را بهترین زاد و توشہ جهان آخرت معرفی می‌نماید.

در روایت دوم رابطه احسان و ایمان مطرح شده است. انسان ضعیف‌الایمان احسان نمی‌کند؛ ولی مؤمنان راستین اهل احسان‌اند.

نیکوکاری آثاری فراوان دارد و چند مورد آن را به طور مثال می‌آوریم:
۱- آبادانی و سرسبزی محیط زنده‌گی

۱- غرر الحکم، جلد ۶، صفحه ۱۶۱، حدیث ۹۹۱۲.

۲- غرر الحکم، جلد ۴، صفحه ۵۲، حدیث ۵۲۵۳.

- ۲- از بین رفتن فقر و گرسنه‌گی از بین مردم و جامعه
- ۳- زیاد شدن محبت، دوستی و اعتماد در بین افراد جامعه
- ۴- پیشرفت و بهتر شدن تعلیم و تربیت در جامعه

فعالیت

شاگردان، راجع به نیکوکاری در گروهها از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

- ۱- نیکوکاری چیست؟
- ۲- بهترین توشه آخرت از نظر امام علی علیه السلام چیست؟
- ۳- بهترین سرمایه ایمان چیست؟

کار خانه‌گی

شاگردان، آثار نیکوکاری را حفظ کنند و روز بعد چند نفر از حفظ بگویند.

نظم در زندگی

**هدف: آشنایی با اهمیت نظم در زندگی
پرسش‌ها**

۱- آیا می‌توانید اهمیت نظم در زندگی را بیان کنید؟

۲- آیا می‌دانید که انسان‌های منظم چه ویژه‌گی‌هایی دارند؟

نظم و داشتن برنامه در زندگی از نظر دین اسلام اهمیت فراوان دارد و توصیه‌های زیادی از بزرگان دین برای رعایت آن به انسان‌ها شده است. حضرت امیر مؤمنان علیه السلام، این گوهر گران‌بها را همدیف دیگر ارزش‌های والای اسلامی قرار داده و در آخرین روزهای حیات خویش، در توصیه‌های ارزشمند به فرزندان بزرگوارش و تمام کسانی که این پندهای گران‌مایه بدان‌ها می‌رسد، رعایت آن را سفارش نموده و فرموده است: **﴿أَوْصِيهِكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ نَظَمَ أَمْرِكُمْ﴾**؛ توصیه می‌کنیم شما را به تقوای الهی و رعایت نظم در زندگی.

در این کلام امام علیه السلام، نظم در ردیف تقوا که از والاترین ارزش‌های اسلامی است، قرار گرفته و وفای به آن گوشزد گردیده است. پس باید انسان در زندگی خود برای انجام کارها برنامه منظم داشته باشد؛ زیرا نظم اساس کامیابی انسان‌های بزرگ است و انسان منظم و منضبط زودتر به هدف می‌رسد.

نظم و برنامه صحیح آثار خوب در زندگی دارد؛ به طور مثال:

۱- انسانی که برنامه منظم داشته باشد، در زندگی زودتر و بهتر به هدف می‌رسد.

۲- انسان با نظم از نشاط و تحرکی بیشتر برخوردار است؛

۳- انسان منظم اسوه و نمونه برای دیگران است؛

۴- انسان منظم پیشرفت کار خود را احساس می‌کند؛

۵- انسان منظم آینده‌نگر و دوراندیش است؛

- ۶- انسان با نظم دارای ابتکار و خلاقیت در امور زنده‌گی است؛
۷- انسان منظم ارزش زمان و فرصت‌ها را خوب در ک می‌کند.

فعالیت

شاگردان، راجع به آثار نظم در زنده‌گی در گروه‌ها صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- دین اسلام در باره نظم چه فرموده است؟
۲- حضرت علی علیه السلام به فرزندانش چه سفارش نمودند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، آثار نظم را در کتابچه‌های خود بنویسند.

گفتار نیک

هدف: آشنایی با گفتار نیک و فایده‌های آن
پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید گفتار نیک چیست؟
- ۲- به نظر شما، گفتار نیک چه فایده‌هایی دارد؟

زبان یکی از اعضای مهم بدن انسان است. زبان می‌تواند انسان را به سعادت و خوشبختی دنیا و آخرت برساند و یا او را در شقاوت و بدبختی دنیا و آخرت فرو افکند. گناهانی مانند دروغ، غیبت، سخن چینی، دشمن، توهین و مانند این‌ها توسط زبان انسان انجام می‌شود؛ در حالی که انسان می‌تواند با زبان خود حمد و ثنای خداوند را بگوید و نیایش پروردگار خود را بکند، یا برای ترویج خوبی‌ها سخن بگوید، یا به دیگران علم بیاموزد و یا از انسان‌های مظلوم دفاع نماید. قرآن کریم می‌فرماید: یکی از صفت‌های انسان‌های بالایمان این است که از سخنان لغو و بیهوده دوری می‌کنند؛ بنابراین، انسان باید بداند که از زبان خود چگونه استفاده نماید.

گفتار نیک چیست؟

گفتار نیک به سخنانی گفته می‌شود که برای گوینده و دیگران فایده داشته باشد. سخنان خوب و محبت را زیاد و انسان‌ها را به هم نزدیک می‌کند و کینه و دشمنی را از بین می‌برد. قرآن کریم به ما دستور می‌دهد که همیشه گفتار نیک داشته باشیم و در سوره نساء، آیه ۸ چنین می‌فرماید: **وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا**؛ و با آنان (مردم) به طور شایسته سخن بگویید. با توجه به آیه شریفه، مسلمانان باید

با مردم به نیکویی صحبت کنند و از سخنان لغو و بیهوده دوری نمایند.
سعدی هم بسیار زیبا فرموده است:

چنین گفت فرزانه‌ای هوشمند – که دانا نگوید سخن ناپسند

انسان‌های مؤمن می‌دانند که خداوند الله کارهای آن‌ها را می‌بیند و از همه اعمال آن‌ها آگاهی دارد. به این خاطر، آن‌ها کاری نمی‌کنند که خداوند را خشمگین نمایند. یک مسلمان هیچ‌گاه نباید عمر خود را با گفتن سخنان بیهوده تلف نماید.

فعالیت

شاگردان، راجع به سخنان نیک در گروه‌ها با هم صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- گفتار نیک چیست؟
- ۲- قرآن کریم به ما چه دستور داده است؟
- ۳- گفتار نیک چه فایده دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در باره فایده‌های گفتار نیک دو سطر بنویسند.

نظافت و پاکیزه‌گی

هدف: آشنایی با اهمیت نظافت و پاکی
پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید نظافت و پاکی چه اهمیتی دارد؟

۲- آیا شما وقتی میوه می‌خورید، آن را می‌شویید؟

محمد متعلم صنف سوم است. او شاگردی درس خوان و کوشای است. او همیشه پاک و پاکیزه است و از خوردن و آشامیدن چیزهای کثیف و ناپاک دوری می‌کند. یک روز که او با همصنفی خود، سخنی، از مکتب به طرف خانه بر می‌گشت، متوجه شد که سخنی با دستهای پرخاک و ناشسته مشغول خوردن سیب است. محمد از او پرسید: سخنی جان! مگر سیبی را که می‌خوری، با آب پاک شسته بودی؟

سخنی گفت: نه خیر، اما با دستمالم پاک کردم.

محمد گفت: سخنی جان! این کار تو درست نیست. میوه ناشسته میکروبی است و آدم را مریض می‌کند. انسان باید از خوردن چیزهای کثیف و میکروبی پرهیز نماید تا همیشه سالم و تندرست بماند.

سخنی سؤال کرد: نظافت در خوردن و آشامیدن به چه معنا است؟

محمد گفت: نظافت به معنای پاکی و پاکیزه‌گی است. غذا و چیزهایی که می‌خوریم، باید پاکی باشد و از خوردن چیزهای کثیف و ناشسته باید دوری کنیم. میوه را با آب پاک بشوییم و بعد بخوریم. مگر تو کلام زیبای پیامبر مهریان ما را نشنیده‌ای که می‌فرماید: «النظافة من الايمان»؛ یعنی نظافت و پاکیزه‌گی علامت ایمان است؛ پس ما باید همیشه پاک و پاکیزه باشیم: بدن خود را پاک

نگهداریم؛ دندان‌های خود را روزی چند بار مسواک بزنیم؛ موهای خود را شانه کنیم؛ لباس‌های خود را بشوییم؛ خانه خود را پاک و منظم نگهداریم؛ کثافات و چیزهای اضافی خانه را در کوچه و اطراف خانه خود نریزیم و شهر خود را تمیز و پاک نگاه داریم؛ زیرا نظافت سبب سلامتی ما و دیگران می‌شود.

فعالیت

شاگردان، متن درس را مطالعه نموده و در گروه‌ها راجع به نظافت با هم صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- نظافت چیست؟
- ۲- پیامبر گرامی در باره نظافت چه فرموده است؟
- ۳- نظافت چه فایده دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در باره فایده‌های نظافت دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.

صحت و تندرستی

هدف: آشنایی با اهمیت صحت و تندرستی
پرسش‌ها

- ۱- آیا می‌دانید صحت و تندرستی چه اهمیتی دارد؟
- ۲- آیا می‌توانید بیان کنید که چگونه می‌توان تندرستی خود را حفظ کرد؟

یکی از نعمت‌های بزرگ خداوند صحت بدن است. صحت بدن و امنیت جامعه نعمت‌هایی‌اند که تا وقتی از دست نداده‌ایم، اهمیت آن‌ها را نمی‌دانیم. ما باید بدن، لباس و محیط زنده‌گی خود را پاکیزه و پاک نگهداریم و به طور روزانه ورزش نماییم تا صحت، تندرستی و سلامتی خود را حفظ نماییم.

پاکیزه‌گی و ورزش سالم و برنامه‌ریزی شده، سلامتی و صحتمندی ما را تضمین می‌کند. انسان‌های پاکیزه را همه دوست دارند و آن‌ها هیچ وقت به چیزهای مضر و ناپاک نزدیک نمی‌شوند؛ زیرا چیزهای ناپاک به صحت و سلامتی انسان صدمه وارد می‌کند. معلوم است که یک انسان سالم بیشتر از یک شخص مریض می‌تواند به خود و دیگران خدمت کند. به قول بزرگان، عقل سليم در بدن سالم است؛ پس ما باید سعی کنیم تا در حفظ صحت خود و دیگران کوشنا باشیم و راه‌های جلوگیری از امراض را یاد بگیریم و اگر مریض شدیم یا یکی از اطرافیان ما مریض شد، باید زودتر به داکتر مراجعه نماییم و از پیشرفت مرض جلوگیری کنیم و خود و اطرافیان خود را معالجه نماییم.

فعالیت

شاگردان، متن درس را مطالعه نموده و در بارهٔ فایده‌های صحت دو نفری با هم صحبت کنند.

ارزیابی

- ۱- پاکیزه گی چه فایده دارد؟
- ۲- ورزش سالم چه فایده دارد؟
- ۳- بزرگان چه فرموده‌اند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ فایده‌های صحت دو سطر بنویسند.

کمک به فقرا

**هدف: آشنایی با اهمیت کمک به فقرا
پرسش‌ها**

۱- آیا می‌دانید چرا باید به افراد نیازمند کمک کنیم؟

۲- آیا تا کنون کمکی به فقرا کرده‌اید؟

گرچه در همه جوامع، فقیر و نیازمند وجود دارند؛ ولی در جامعه ما افراد و خانواده‌های زیادی استند که فقیرند و نیاز به کمک و دستگیری دارند. دین مبین اسلام مسلمانان را تشویق نموده که به فقرا کمک کنند. برای درک اهمیت کمک به فقرا در مکتب اسلام، داستان ذیل را با دقت بخوانیم.

امام حسن و امام حسین زمانی که کودک بودند، بیمار شدند و پیامبر ﷺ با جمعی از اصحاب بزرگوار آن حضرت به عیادت‌شان آمدند و به حضرت علی سفارش کردند که برای شفای آن‌ها نذر کند. امام علی علیه السلام، حضرت فاطمه زهرا و فضه که خادمه آن‌ها بود، نذر کردند که اگر حسن و حسین شفا یابند، سه روزه روزه بگیرند. چیزی نگذشت که هر دو شفا یافتد. آن‌ها برای ادائی نذر خود روزه گرفتند. هنگام افطار، فقیری بر در خانه آمد و گفت: «السلام عليکم يا اهل بیت رسول الله»؛ سلام بر شما ای خانواده رسول خدا. مستمندی از مستمندان مسلمین استم، غذایی به من بدھید.

آن‌ها سهم خود را به او دادند و آن شب جز آب ننوشیدند. روز دوم نیز روزه گرفتند و موقع افطار یتیمی بر در خانه آمد و نان خواست و آن روز غذای خود را به یتیم دادند و با آب افطار کردند. روز سوم نیز روزه گرفتند و وقت افطار اسیری بر در خانه آمد و نان خواست. باز هم غذای خود را به او بخشیدند.

فردای آن روز، حضرت پیامبر هنگامی که وارد خانه امام علی علیه السلام شدند، دیدند فاطمه عليها السلام در محراب عبادت ایستاده؛ ولی گرسنه‌گی در صورت و چشمان مبارکش پیداست. حسن و حسین علیهم السلام از شدت گرسنه‌گی می‌لرزند! پیامبر ﷺ از دیدن این وضع خیلی ناراحت شدند. در همین هنگام، این آیات از سوره انسان نازل شد: **وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُجَّةٍ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا**؛ و مسکین، یتیم و اسیر را به خاطر محبت خداوند صلوات الله عليه و آله و سلم طعام می‌دهند [و می‌گویند] ما برای رضای خداوند صلوات الله عليه و آله و سلم طعام می‌دهیم و از شما پاداش و تشکر نمی‌خواهیم.

فعالیت

شاگردان، راجع به کمک به فقرا در گروه‌ها با هم صحبت کنند.

ارزیابی

۱- امام علی علیه السلام و حضرت زهرا برای شفای امام حسن و امام حسین چه نذر کردند؟

۲- امام علی علیه السلام و حضرت زهرا غذای افطاری خود را به چه کسی دادند؟